

Women and Dynamics of self-identity: Divorce experience in Islamabad-e gharb city

Homayoun Moradkhani ¹ | Faranak Sabzevari ²

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. Corresponding Author, E-mail: hmoradkhani@razi.ac.ir
2. Master of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: sabzevarifaranak1373@gmail.com

Article Info	Extended Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <p>Article history: Received: 31 - 10 - 2024 Received in revised form: 2 - 1 - 2025 Accepted: 13 - 9 - 2025 Published online: 13- 12 – 2025</p> <p>Keywords: <i>divorce, pure relationship, love and intimacy, personal identity, family.</i></p>	<p>Objective: The objective of this research is to achieve an understanding of the phenomenon of divorce and women's inclination toward divorce in the city of Islamabad-e Gharb. Although the breakdown of marital life and easy access to divorce are not historically or cross-culturally unprecedented, alongside the modernization of society, rapid and accelerated transformations in this area are taking shape, the prospects and scope of which do not appear entirely clear. Keeping these changes in mind, the present research seeks an understanding from within divorce, derived from the lived experiences of divorced women or women who desire divorce. Therefore, the present research aims to answer this important question: What might be the causes of women's inclination towards divorce in a city like Islamabad-e Gharb? And how can this phenomenon be explained? In the present research, an attempt was made to utilize the theory of Anthony Giddens; a theory that extensively discusses modernity and its formation and development, as well as issues related to personal identity and its dynamics within the context of macro trends in modern life. Beyond the specific complexities of Giddens' theory, within his conceptualization of "late modernity," he employs the concept of the pure relationship to understand personal and marital relationships. He believes that the pure relationship is expanding today. A pure relationship refers to a situation where a social relationship is established solely for the sake of the relationship itself and for what each person gains from sustained association with the other. It continues only as long as both parties are sufficiently satisfied with remaining in it, and for the majority of sexually normal individuals, it becomes linked to sexuality through marriage.</p> <p>Methodology: This research was conducted using a qualitative method through in-depth interviews with 16 divorced women or women on the verge of divorce in Islamabad-e Gharb County. Sampling was purposeful and theoretical, continuing until theoretical saturation was achieved. Data analysis was performed in two stages: primary coding (extracting concepts and forming initial categories) and secondary coding (classifying information and forming final categories). The analysis process involved accurate transcription of interviews, repeated reading to understand experiences, and extracting key statements.</p> <p>Findings: The findings identify eight major categories as contributing factors to divorce: The prevailing patriarchy within the family structure, which leads to the disregard of women's opinions and creates a sense of inferiority; lack of initial love and affection or its erosion</p>

over the course of married life; women's increasing desire for realizing individuality, independence, and personal flourishing in areas such as education and employment, which sometimes conflicts with traditional roles; the phenomenon of child marriage and early marriages, accompanied by a lack of emotional maturity and readiness to accept responsibility; domestic violence in psychological, verbal, and physical dimensions; forced marriages that occur without individual consent and under family pressure; infidelity, often rooted in a lack of intimacy or attraction in the primary relationship; and finally, conflicts arising from differing gender socialization of spouses, leading to incompatible expectations and attitudes about the roles of men and women. The study concludes that alongside traditional structural factors (such as poverty or addiction), the transition to modernity and the change in values—which have brought about an emphasis on love, individuality, and equal relationships—have reduced women's understanding and tolerance for unequal relationships lacking intimacy, thereby fueling the increase in divorce rates even in a region with a traditional-ethnic fabric.

Conclusion: The conclusion of this research indicates that the phenomenon of divorce in Islamabad-e Gharb County is shaped within the context of a complex interaction between traditional structures and modern values. Based on Giddens' theoretical framework, the traditional functions of the family, such as reproduction and economics, are no longer sufficient, and the "pure relationship" based on mutual love, intimacy, and satisfaction has become a necessary condition for the continuity of married life. The findings suggest that women's increasing desire for independence, the realization of personal identity, and social participation comes into conflict with patriarchal structures, forced marriages, child marriage, and asymmetrical gender socialization. A lack of life skills, domestic violence, and infidelity further contribute to these factors. Ultimately, the research emphasizes that the increase in divorce in this region is not merely a reflection of individual problems but indicative of a larger social transformation; a transition in which women increasingly act as active agents who are less willing to tolerate relationships lacking love, respect, and the possibility for personal flourishing, and this issue poses serious challenges to the foundation of the family in Iranian society.

Cite this article: Moradkhani, H., & Sabzevari, F. (2025). Women and Dynamics of self-identity: Divorce experience in Islamabad-e gharb city. *Biopolitics and Development*, 1 (3), 19-30. DOI: [10.22034/jbpd.2025.142435.1017](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.142435.1017)

DOI: [10.22034/jbpd.2025.142435.1017](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.142435.1017)

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan Press.

زنان و پوشش‌های هویت شخصی تجربه طلاق در شهرستان اسلام آباد غرب

همایون مرادخانی^۱ | فرانک سبزواری^۲

۱. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. نویسنده مسئول، رایانامه: hmoradkhani@razi.ac.ir
۲. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: sabzevarifaranak1373@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده مبسوط
نوع مقاله:	هدف: هدف این پژوهش دستیابی به درک و فهمی از پدیده‌ی طلاق و تمایل زنان به طلاق در شهر اسلام آباد غرب است. اگر چه فروپاشی زندگی زناشویی و دست‌یابی آسان به طلاق از نظر تاریخی و میان فرهنگی بی‌سابقه نیست، اما همگام با مدرن شدن جامعه، تغییرات سریع و شتابانی در این زمینه در حال شکل‌گیری است که چشم‌انداز و دامنه آن چندان روشن به نظر نمی‌رسد. پژوهش، حاضر با در نظر داشتن این تغییرات در پی فهمی از درون از طلاق است که از تجربه زیسته زنان مطلقه یا زنانی که تمایل به طلاق دارند، ناشی شده است. بنابراین، پژوهش حاضر در پی آن است که به این پرسش مهم پاسخ دهد که تمایل زنان به طلاق در شهری چون اسلام آباد غرب ناشی از چه می‌تواند باشد؟ و چگونه می‌توان این پدیده را توضیح داد؟ در پژوهش حاضر تلاش شد تا از نظریه آنتونی گیدنز استفاده شد؛ نظریه‌ای که به بحثی گسترده درباره‌ی مدنیت و نحوه‌ی تکوین و توسعه‌ی آن، و همچنین مباحث مربوط به هویت شخصی و پویایی‌های آن در متن روندهای کلان زندگی مدرن می‌پردازد. فارغ از پیچیدگی‌های خاص تئوری گیدنز، او ذیل مفهوم‌پردازی خود از «مدرنیته متاخر»، از مفهوم رابطه ناب برای فهم روابط شخصی و زناشویی استفاده می‌کند. او معتقد است که امروزه رابطه ناب در حال گسترش است. رابطه ناب به وضعیتی اطلاق می‌شود که رابطه اجتماعی فقط به خاطر نفس رابطه و به خاطر چیزی که هرکس از معاشرت پایدار با دیگری کسب می‌کند برقرار شده باشد و تا وقتی ادامه پیدا می‌کند که هر دو طرف از ماندن در این رابطه به قدر کافی رضایت دارند و برای اکثریت افراد که از لحاظ جنسی عادی هستند از طریق ازدواج به جنسیت گره می‌خورد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۰	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۱۳	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۲	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۲۲	
کلیدواژه‌ها:	
طلاق، رابطه ناب، صمیمیت، هویت شخصی، خانواده.	
	روش: این پژوهش با روش کیفی و از طریق مصاحبه عمیق با ۱۶ زن طلاق‌گرفته یا در آستانه طلاق در شهرستان اسلام‌آباد غرب انجام شده است. نمونه‌گیری به روش هدفمند و نظری تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. تحلیل داده‌ها در دو مرحله کدگذاری اولیه (استخراج مفاهیم و تشکیل طبقات اولیه) و ثانویه (طبقه‌بندی و تشکیل طبقات نهایی) انجام شد. فرآیند تحلیل شامل ثبت دقیق مصاحبه‌ها، مطالعه مکرر برای درک تجارب و استخراج جملات کلیدی بود.
	یافته‌ها: یافته‌ها هشت مقوله عمده را به‌عنوان زمینه‌ساز طلاق مشخص می‌کنند: مردسالاری حاکم در ساختار خانواده که موجب نادیده گرفتن نظر زنان و ایجاد احساس فرودستی می‌شود؛ عدم عشق و علاقه اولیه یا فرسایش آن در طول زندگی مشترک؛ تمایل فزاینده زنان به تحقق فردیت، استقلال و شکوفایی شخصی در عرصه‌هایی مانند تحصیل و اشتغال، که گاه با نقش‌های سنتی در تعارض قرار

می‌گیرد؛ پدیده کودک‌همسری و ازدواج‌های زودهنگام که با فقدان بلوغ عاطفی و آمادگی برای پذیرش مسئولیت همراه است؛ خشونت خانگی در ابعاد روانی، کلامی و فیزیکی؛ ازدواج‌های تحمیلی که بدون رضایت فرد و تحت فشار خانواده صورت می‌گیرد؛ خیانت که اغلب ریشه در فقدان صمیمیت یا جذابیت در رابطه اصلی دارد؛ و در نهایت، تعارضات ناشی از جامعه‌پذیری جنسیتی متفاوت زوجین که به انتظارات و نگرش‌های ناسازگاری درباره نقش‌های زن و مرد می‌انجامد. این مطالعه نتیجه می‌گیرد که در کنار عوامل ساختاری سنتی (مانند فقر یا اعتیاد)، گذار به مدرنیته و تغییر در ارزش‌ها که برجسته‌سازی عشق، فردیت و رابطه برابر را به همراه آورده، درک و تحمل زنان از روابط نابرابر و فاقد صمیمیت را کاهش داده و به افزایش آمار طلاق در منطقه‌ای با بافت سنتی-قومیتی نیز دامن زده است. نتیجه: نتیجه‌گیری این پژوهش نشان می‌دهد که پدیده طلاق در شهرستان اسلام‌آباد غرب، در بستر تعامل پیچیده‌ای میان ساختارهای سنتی و ارزش‌های مدرن شکل می‌گیرد. بر اساس چارچوب نظری گیدنز، دیگر کارکردهای سنتی خانواده مانند تولیدمثل و اقتصاد کافی نیست و «رابطه ناب» مبتنی بر عشق، صمیمیت و رضایت متقابل به شرط ضروری تداوم زندگی زناشویی تبدیل شده است. یافته‌ها حاکی از آن است که تمایل فزاینده زنان به استقلال، تحقق هویت فردی و مشارکت اجتماعی، در تقابل با ساختارهای مردسالارانه، ازدواج‌های تحمیلی، کودک‌همسری و جامعه‌پذیری جنسیتی نامتقارن قرار می‌گیرد. فقدان مهارت‌های زندگی، خشونت خانگی و خیانت نیز به این عوامل افزوده می‌شوند. در نهایت، این پژوهش تأکید می‌کند که افزایش طلاق در این منطقه نه تنها بازتاب مشکلات فردی، بلکه نشان‌دهنده یک دگرگونی اجتماعی بزرگ‌تر است؛ گذاری که در آن زنان بیشتر به‌عنوان کنشگرانی فعال عمل می‌کنند که تمایل کمتری برای تحمل روابط فاقد عشق، احترام و امکان شکوفایی شخصی دارند و این مسئله بنیان خانواده در جامعه ایرانی را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است.

استناد: مرادخانی، همایون و سبزواری، فرانک. (۱۴۰۴). زنان و پویای‌های هویت شخصی: تجربه طلاق در شهرستان اسلام‌آباد غرب. زیست‌سیاست و توسعه، ۱

DOI: [10.22034/jbpd.2025.142435.1017](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.142435.1017). ۳۰-۱۹. (۳)

DOI: [10.22034/jbpd.2025.142435.1017](https://doi.org/10.22034/jbpd.2025.142435.1017)

۱. مقدمه

ازدواج، پیمانی است که از رهگذر آن نهاد خانواده شکل می‌گیرد و خانواده اولین سازمان اجتماعی است که فرد تجربه زندگی در آن را از سر می‌گذراند؛ نهادی که انتظار می‌رود فشارهای روانی وارد شده بر اعضای خود را تخفیف دهد و راه رشد و شکوفایی آنها را هموار سازد. اما در عمل یکی از عمده‌ترین مسائلی که امروزه نهاد خانواده با آن دست به‌گریبان است و مشکلات عدیده‌ای را برای آن ایجاد کرده است پدیده‌ی طلاق است. طلاق در مفهوم عام عبارت است از انحلال شرعی، قانونی یا عرفی و اختیاری و اضطراری خانواده تحت شرایط و اصول معین. اگر چه فروپاشی زندگی زناشویی و دست‌یابی آسان به طلاق از نظر تاریخی و میان فرهنگی بی سابقه نیست، اما همگام با مدرن شدن جامعه، تغییرات سریع و شتابانی در این زمینه در حال شکل‌گیری است که چشم‌انداز و دامنه آن چندان روشن به نظر نمی‌رسد.

هر فردی که در جوامع امروزی زندگی می‌کند کم و بیش حسی از تغییر دارد و این تغییر را به اشکال مختلف تجربه می‌کند. در این جوامع، سنت‌ها کم و بیش حضور دارند و نو شدن روابط و مناسبات پیوسته در کار است و در این میان، آگاهی فردی نیز همواره دستخوش تلاطم است. طلاق در جوامع سنتی که فردیتی وجود نداشت و به افراد و انتخاب آن‌ها توجهی نمی‌شد و حتی تصویری از حقوق فردی و اجتماعی نبود کمتر اتفاق می‌افتاد. اما انسان مدرن از هر راهی استفاده می‌کند که رضایت شخصی خود را در اولویت تمام برنامه‌ها و هدف‌های زندگی‌اش قرار دهد و بسیاری از سنت‌های دست و پا گیر گذشته اعم از تابوها، تعصب‌ورزی‌ها و از خودبیگانگی‌ها را کنار بگذارد و خود را مبنا و اولویت قرار دهد و هر زمان هم که احساس کند به آن عشق ناب و اصیل دست پیدا نمی‌کند کناره‌گیرد. امروزه، افراد در پی کسی روانه می‌شوند که امکان تجربه‌ی رابطه‌ای رضایت‌بخش را با او داشته باشند و صرفاً تحصیلات و موقعیت اقتصادی و اجتماعی طرف مقابل را ضامن تداوم زندگی مشترک نمی‌دانند. در همین راستا و با توجه موضوع مطالعه‌ای که پیش رو است، پژوهش حاضر در پی آن است که به این پرسش مهم پاسخ دهد که تمایل زنان به طلاق در شهری چون اسلام‌آباد غرب ناشی از چه می‌تواند باشد؟ و چگونه می‌توان این پدیده را توضیح داد؟

۲. مبانی نظری

در این که بتوان از چه چارچوب یا مبنای نظری برای فهم طلاق استفاده کرد جای بحث فراوان است. همواره طیفی از تئوری‌ها وجود دارد که می‌توانند پدیده‌ی مذکور را از وجوه متفاوت مورد مطالعه قرار دهند. در پژوهش حاضر تلاش شد تا از نظریه آنتونی گیدنز استفاده شود؛ نظریه‌ای که به بحثی گسترده درباره‌ی مدنیت و نحوه‌ی تکوین و توسعه‌ی آن، و همچنین مباحث مربوط به هویت شخصی و پویایی‌های آن در متن روندهای کلان زندگی مدرن می‌پردازد. فارغ از پیچیدگی‌های خاص تئوری گیدنز، او ذیل مفهوم پردازی خود از «مدرنیته متاخر»، از مفهوم رابطه ناب برای فهم روابط شخصی و زناشویی استفاده می‌کند. او معتقد است که امروزه رابطه ناب در حال گسترش است. رابطه ناب به وضعیتی اطلاق می‌شود که رابطه اجتماعی فقط به خاطر نفس رابطه و به خاطر چیزی که هرکس از معاشرت پایدار با دیگری کسب می‌کند برقرار شده باشد و تا وقتی ادامه پیدا می‌کند که هر دو طرف از ماندن در

این رابطه به قدر کافی رضایت دارند و برای اکثریت افراد که از لحاظ جنسی عادی هستند از طریق ازدواج به جنسیت گره می‌خورد. اکنون عشق و ازدواج از طریق رابطه ناب به هم وصل می‌شوند (Giddens, 2021: 86). در واقع، گیدنز برای به تصویر کشیدن مفهوم رابطه ناب به تغییر و تحول نظام خانواده و ازدواج در دنیای مدرن اشاره دارد. وی معتقد است که ازدواج‌های ما قبل مدرن (جوامع سنتی) بیشتر تحت سلطه والدین و مناسبات اقتصادی آن زمان بود به طوری که در حوزه تقسیم کار، زنان خلنه دار و مردان نان آور بودند. چنانچه "باربارا اسمیت" معتقد بود که فرد در گذشته باید ازدواج می‌کرد تا الزامات اقتصادی خود و خانواده را تامین نماید و گرنه نسبت به آن بدگمان می‌شدند. بنابراین، زنان نسبت به نقش‌های سنتی خود تغییر عقیده دادند بدون آن که در بند الزامات اجتماعی باشند (Giddens, 2021: 175). روابط شخصی و زندگی چنانچه پیش از این گفته شد تحت تاثیر مناسبات و قراردادهای اجتماعی بود و افراد حق اعتراض به آن را نداشتند و هرگونه اعتراضی نسبت بدین شرایط نوعی سنت‌شکنی بود.

حتی در ضمیر ناخود آگاه افراد نیز اعتراض به کوچکترین تغییر وجود نداشت؛ گویی سازش با این شرایط در آنها درونی شده بود. علاوه بر آن، در صورت اعتراض هم حمایتی از سوی والدین و اطرافیان نداشتند و بیشتر مورد بهره‌کشی قرار می‌گرفتند. بنابراین، می‌توان گفت در جوامع سنتی ما شاهد کمترین آمار طلاق هستیم و مفهوم طلاق در آن جوامع یک نوع تابو به شمار می‌آمد. جوانان چاره‌ای جز گذراندن اوقات نداشتند؛ اوقاتی که باب میل آنها نبود و صرفاً متناسب با شرایط اجتماعی آن زمان زندگی کردند. با صنعتی شدن جوامع و تضعیف نظام خانواده گسترده، الزامات بیرونی و پیش ساخته در رابطه با ازدواج ریشه کن شده و ظهور عشق و علائق رمانتیک به منزله‌ی انگیزه اصلی برای ازدواج به شمار می‌رود.

ویژگی دیگری که گیدنز بدان اشاره می‌کند، جنس متفاوت اعتماد در این نوع رابطه است. برخلاف دوران سنت که اعتماد برآمده از آن امری از پیش تعیین شده و برآمده از اصول هنجاری است، در مدرنیته وضعیت اعتماد از وابستگی به مکان و روابط خویشاوندی رها و منوط به صمیمت می‌شود و اعتماد را دیگر نمی‌توان با اصول ثابت و هنجاری داشت به دست آورد بلکه باید با زحمت آن را به وسیله محبت و سعه صدر جلب کرد.

علاقه ما به داشتن روابط در همان معانی امروزی است؛ جایی که اعتماد امری از پیش تعیین شده نیست بلکه باید روی آن کار کرد که به معنای فراگرد متقابل خودآگاهی است (Giddens, 2013: 145). در رابطه ناب مورد نظر گیدنز، روابط عاشقانه بین زوجین به گونه‌ای دموکراتیک هم عرض شده است و سلسله مراتب قدرت در معنای پیشین وجود ندارد و عشق تنها در ازدواج و امور جنسی نیست، بلکه انسان امروز بیشتر به فکر آزادی و لذت است. وی نوعی فردیت در روابط عاشقانه در نظر می‌گیرد که ویژگی روابط عاشقانه در دنیای مدرن را رها شدن آن از ارزش‌ها و مصلحت‌های جمعی و محوری می‌داند (Giddens, 2021: 190).

همان‌طور که مشاهده شد نوعی دگرگونی اساسی در نهاد خانواده و مناسبات عاطفی همبسته‌ی آن شکل گرفته است. این دگرگونی، خود، ریشه در روندهای کلانی دارد که ذاتی خصلت پیوسته نوشونده‌ی مدرنیته است؛ مدرنیته‌ای به قول گیدنز، متأخر که به خصوصی‌ترین لایه‌های زندگی خانوادگی سرایت کرده و آن‌ها را از اساس دستخوش تغییر کرده است. بدیهی است که رابطه‌ی ناب و الزامات برخاسته از آن ریشه در همین تحولات دارد.

نادیده گرفتن پویایی‌ها و منطق درونی این شکل از رابطه در عمل به افزایش سرسام‌آور طلاق‌هایی منجر شده که تا پیش از این متصور نبود.

۳. پیشینه پژوهش

چنین به نظر می‌رسد که بحث طلاق در حوزه‌های روش‌های کیفی چندان مورد توجه نبوده است و چندان از رویکردهای تئوریک جدید در این زمینه هم استفاده نشده است. با این اوصاف، سعی بر آن است تا در ادامه با مرور مقالاتی چند در این حوزه، محدودیت‌های آنها را آشکار سازیم و جایگاه پژوهش خود را در نسبت با کلیت این فضای گفتمانی ترسیم کنیم.

محمدخانی و همکاران (Mohammadkhani, et al, 2006) در بررسی «شیوع الگوی خشونت خانگی» نشان دادند که پژوهش‌های بسیاری در کشورها صورت گرفته است که مهم‌ترین عوامل طلاق خشونت و آزار زنان توسط همسران آن‌ها است. این پژوهشگران بر طبق تعریف استروس، خشونت را نوعی پرخاشگری دانسته‌اند که در روابط بین زوجین رخ می‌دهد و به معنای زن آزاری و شریک آزاری توصیف شده است. آن‌ها ریشه‌ی این نوع خشونت را تک علتی قلمداد نکرده‌اند و بیشتر به ریشه‌های فرهنگی و ساختاری آن اشاره داشته‌اند و عوامل گوناگون از جمله میزان تحصیلات، اعتیاد، عامل اقتصادی و اجتماعی، جامعه‌پذیری و نحوه تربیت فرد در ایجاد طلاق را موثر دانسته‌اند. صادقی فسایی و عرفان‌منش (Sadeghi Fasai & Erfanmanesh, 2013) در مقاله تحلیل جامعه‌شناختی «تأثیرات مدرن شدن بر خانواده ایرانی» بیان داشته‌اند که خانواده ایرانی متأثر از جریان مدرنیته است و بسیاری از عوامل سطح خرد و کلان در جامعه از جمله تغییرات آموزشی، اقتصادی، گرایش به شهرنشینی و روابط بین نهادها و... موجبات تغییر بنیان خانواده را فراهم ساخته است و زن و مرد بسیاری از نقش‌هایی که در چند صباح گذشته برعهده داشتند را به فراموشی سپرده‌اند و نقش‌ها و هویت‌های جدیدی برای خود تعریف کرده‌اند که همین تضاد باعث شکل‌گیری پدیده طلاق و افزایش روز افزون آن شده است.

فروتان (Foroutan, 2012) در پژوهشی تحت عنوان «چالش‌های خانواده معاصر و نوگرایی با تاکید بر طلاق»، ریشه اصلی تغییرات در بنیان خانواده و روند تصاعدی طلاق را مظاهر نوگرایی اعم از فردگرایی، صنعتی شدن، شهرنشینی، سیستم‌های پیشرفته حمل و نقل می‌داند. از نظر نویسنده، اگر چه اعتقادات فرهنگی و باورهای معنوی رو به افول است اما وجود آن‌ها در سطح خرد، باعث رضایتمندی از زندگی و کاهش طلاق می‌شود.

زارعان و سدیدپور (Zareian & Sadeedipour, 2016) در مقاله‌ای تحت عنوان «فراتحلیل تحقیقات مربوط به طلاق» به تغییر و تحولات جهانی اشاره کرده‌اند و معتقدند که مدرنیته و پسامدرنیته، الگوی زندگی خانوادگی را دگرگون کرده و بر روابط خانواده تأثیر گذاشته‌اند. تغییر در نظام‌های ارزشی و اشتغال زنان و قدرت چانه‌زنی آن‌ها که قبل از دوره مدرنیته بسیار کم‌رنگ بود به امری برای وقوع و افزایش طلاق مبدل گشته است.

همان‌طور که مشاهده شد در بررسی پدیده طلاق، بیشتر پژوهش‌ها به تحلیل مرسوم گرایش داشته‌اند و شیوع طلاق را به عوامل کلی مانند بیکاری، اعتیاد، مدرنیزاسون، صنعتی شدن و...نسبت داده‌اند. در حالی که به نظر می‌رسد برای فهم چنین امری نیاز است تحلیل عمیق‌تری صورت گیرد و مفاهیم ملموس‌تر و حساس‌تری در پژوهش به کار رود تا ضمن پرهیز از درافتادن به ورطه‌ی تحلیل‌های رایج، به درک متفاوت‌تری از پدیده‌ی مذکور نزدیک شویم.

۴. روش‌شناسی

با توجه به موضوع مورد مطالعه، از روش کیفی و مصاحبه عمیق استفاده شده است. مصاحبه یکی از معمول‌ترین روش جمع‌آوری داده‌ها در مطالعات کیفی است که با هدف درک تجارب افراد و درک معنای آن تجربه صورت می‌گیرد. جامعه‌ی هدف و نمونه‌های این پژوهش زنانی هستند که در شهرستان اسلام‌آباد غرب طلاق گرفته‌اند یا در آستانه‌ی آن هستند. افراد مورد مطالعه به وسیله روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. کدگذاری اولیه شامل خواندن خط به خط متن مصاحبه‌ها، استخراج کردن مفاهیم و جملات اصلی، شکل دادن مقولات و طبقات اولیه هستند. کدگذاری ثانویه شامل طبقه‌بندی اطلاعات، مشخص کردن زیر طبقه‌ها، و تشکیل طبقات نهایی است. در این مطالعه، در پایان هر مصاحبه، ابتدا بیانات ضبط شده شرکت‌کنندگان مکرراً شنیده می‌شود، و اظهاراتشان، کلمه به کلمه روی کاغذ ثبت شد و جهت درک کردن احساس و تجارب شرکت‌کنندگان چند بار مطالعه شد و در مرحله دوم، پس از مطالعه همه توصیف‌های شرکت‌کنندگان، زیر اطلاعات با معنی، بیانات مرتبط با پدیده مورد بحث، خط کشیده شد و به این طریق جملات مهم مشخص شدند و در ادامه کدگذاری‌ها صورت گرفت. در این پژوهش چون به صورت کیفی انجام شد، مصاحبه از افراد مورد مختلف تا اشباع نظری صورت گرفت و نهایتاً تعداد ۱۶ نفر مطالعه شدند. روش نمونه‌گیری در این مطالعه، نظری و هدفمند بود.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

ردیف	نام	سن	وضعیت تاهل	شغل	تحصیلات
۱	لیلا	۳۵	متارکه	بیمه گذار	لیسانس
۲	نوشین	۲۱	طلاق گرفته	دانشجو	لیسانس
۳	زهرا	۲۵	طلاق گرفته	خانه دار	دیپلم
۴	مسعود	۳۰	متارکه	آزاد	دیپلم
۵	نگین	۳۰	طلاق گرفته	خانه دار	فوق دیپلم
۶	فرنگیس	۲۵	متارکه	خیاط	دیپلم
۷	شکوفه	۴۰	طلاق گرفته	خانه دار	دیپلم
۸	مریم	۴۶	طلاق گرفته	خانه دار	دیپلم
۹	ثریا	۴۵	طلاق گرفته	خانه دار	دیپلم
۱۰	زینب	۴۰	طلاق گرفته	خانه دار	لیسانس
۱۱	شهبلا	۳۰	متارکه	خانه دار	لیسانس
۱۲	امیر	۲۴	متارکه	دانشجو	لیسانس
۱۳	سیمین	۲۷	طلاق گرفته	کارمند	لیسانس
۱۴	لیدا	۲۲	متارکه	خانه دار	دیپلم
۱۵	سهیلا	۳۸	طلاق گرفته	خانه دار	لیسانس
۱۶	آرزو	۴۰	طلاق گرفته	خانه دار	لیسانس

۵. یافته‌ها

شهرستان اسلام‌آباد غرب در ۶۰ کیلومتری کرمانشاه قرار دارد. موقعیت جغرافیایی آن به گونه‌ای است که محل اتصال چندین شهرستان و استان از جمله شهرستان‌های گیلانغرب، دالاهو، سرپل ذهاب، و استان‌های لرستان، ایلام، خوزستان و همدان می‌باشد. لذا می‌توان گفت که به شدت تحت تاثیر تغییرات جوامع پیرامونی خود است. این شهرستان همچنین از تنوع قومی بسیاری برخوردار است و قبیله‌گرایی نیز تا حدودی در آن به چشم می‌خورد؛ امری که در دوره سنتی بسیار مهم بود و با توجه به تغییرات صورت گرفته در سطوح مختلف زندگی در زمانه‌ی حاضر نیز متناسب با شرایط جدید جامعه تا حدی حضور دارد و بر شیوه‌ی زندگی خانواده‌ها تأثیر بسیار دارد. برای ارائه‌ی تصویری واقع‌بینانه‌تر از جامعه‌ی مذکور و تجربه‌ی زنان از آن می‌توان به موارد ذیل پرداخت.

۱.۵. برتری جایگاه مرد در خانواده یا مردسالاری

مردسالاری، یکی از مواردی است که می‌تواند منبعی برای تعارض در روابط زناشویی باشد. مردسالاری به نظام و ساختاری اطلاق می‌شود که از طریق نهادهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی زنان را تحت سلطه نگاه می‌دارد. اگر چه میزان قدرت مردان نسبت به زنان در جوامع مختلف متفاوت است اما با این حال در تمام جوامع مردسالار، مردان سهم بیشتری از مزایای اجتماعی چون قدرت، ثروت و احترام را دارا هستند. از آنجا که در جوامع مرد سالار، زنان و فرزندان نقشی در تصمیمات مهم و انتخاب همسر ندارند و تمام تصمیمات توسط پدر و بزرگان خانواده گرفته می‌شود، آنها ممکن است پس از ازدواج در زندگی مشترک خود نیز دچار کشمکش شوند. در نظر مصاحبه‌شوندگان، در بسیاری از خانواده‌ها هنوز نگرش مردسالاری حاکم است و این نگرش در اغلب موقعیت‌ها خود را نمایان می‌سازد و پذیرفتن آن برای زنان بسیار طاقت‌فرسا است.

همیشه مطابق میل خودش تصمیم می‌گرفت.. اهل مشورت نبود و به نظرم اهمیت نمی‌داد... می‌گفت تو خانواده ما حرف، حرف مرد هست... خانواده‌ی خیلی سنتی داشت. برعکس من که برای هر مسئله خیلی جزئی همه با هم مشورت می‌کردیم... همیشه سعی داشت حرف خودش رو به کرسی بنشونه... (خانم، ۲۵ ساله، بیمه‌گذار، در آستانه طلاق).

بنابراین؛ این تفکر که حرف باید حرف مرد باشد و زن باید مطیع همسرش باشد باعث شده است. که به زنان به عنوان جنس دوم نگاه شود که هیچ حقی برای زندگی مطابق میل خود ندارد و باید آن تفکر سنتی را حفظ کنند و در هر مسئله‌ای حق را به مرد بدهند. کاهش رفت و آمد با خانواده، اعمال قدرت در تربیت فرزندان مطابق میل خود و بی‌توجهی به نقش مادری، بی‌اهمیت شمردن زنان و بی‌توجهی به نظر آن‌ها، نمونه‌ای از فرهنگ مرد سالاری است که هنوز پا برجا مانده است و در تمامی جوامع وجود دارد.

۲.۵. عدم عشق و علاقه

در جوامع پرتلاطم امروزی، تنها عامل پایداری و بقای زوجین عشق و صمیمیت بین آنها است و ما شاهد آن هستیم که زوجینی با در دست داشتن امکانات و وضعیت مالی مناسب و داشتن شغل مناسب به زندگی مشترک خود پایان داده‌اند؛ چرا که در جوامع کنونی دیگر اقتصاد و ثروت تعیین‌کننده رابطه نیست، بلکه آن چیزی که پایداری و ثبات یک رابطه را ضمانت می‌کند عشق و علاقه ناب بین دو طرف رابطه است. امری که انسان مدرن در همه لحظات خود به دنبال آن است. چنانچه گیدنز نیز اشاره می‌کند، خانواده به مانند گذشته (دوران سنتی) واحد تولید و اقتصادی نیست

و منطق داد و ستد زوجین مبتنی بر عواطف و صمیمیت است (Giddens, 2013: 86). الگوی ازدواج و تشکیل پیوند صمیمی در قالب رابطه ناب در نگاه گیدنز امری فراجنسیتی است و معطوف به اراده فردی زن و مرد است. حدود ۱۲ سال زندگی مشترک داشتیم. علاقه‌ای بهش نداشتم.. خیلی سعی کردم خودمو قانع کنم اما نشد. بچه بودم. چشم و گوشم به حرفای خانواده بود، می گفتند اوضاع مالی خوبی داره...چی از این بهتر...منم فکر کردم شاید بعد ازدواج علاقه پیش او مد. همیشه می شنیدم که بعد ازدواج علاقه به وجود میاد اما بازم نشد.. (خانم، ۲۵ ساله، خانه دار، طلاق گرفته).

یک سال بود ازدواج کرده بودیم...من مدام سرکار می رفتم که پس انداز مالی داشته باشم و هر چیزی که می‌خواد برایش فراهم کنم. اما متاسفانه فاصله بینمون زیاد شد...باعث شد که خانمم فکر کنه که بهش علاقه ای ندارم و فقط به فکر اینم که پول دربیارم...این مسئله باعث شده که برای طلاق اقدام کنه. (آقا، شغل آزاد، ۳۱ ساله).

تصمیم ازدواج، یا آغاز یک رابطه جدید مانند گذشته صرفاً مبتنی بر اراده فرد نیست و زن در یک موقعیت برابر او با اراده معطوف به فردیت خویش است. که می تواند وارد این رابطه شود. رابطه ناب است، که در هر زمان می تواند به دلخواه خود به آن پایان داد و فقط زمانی کافی است که منفعتی برای فرد داشته باشد. پس در نبود چنین رابطه ای قطعاً زندگی مشترک دوام نخواهد داشت. امروزه، در دورترین نقاط کره زمین می بینیم که جهانی شدن، ظهور رسانه ها، توسعه ارتباطات و تعاملات فرهنگی عواملی هستند که بر ساختارهای خانواده و روابط بین افراد تاثیر می گذارند و می توان به عنوان علل هایی برای زمینه سازی طلاق باشد.

۳.۵. تمایل به تحقق خود و فردیت

در میان مصاحبه شوندگان تعدادی اذعان داشتند که در ازدواج به دنبال شکوفا کردن اهداف شخصی و فردی بوده اند و تحقق خود برای آنان بسیار مهم بوده است. در جوامع مدرن، فردیت و استقلال افراد پایه‌ی وابستگی متقابل و همبستگی است و از جمله مشخصاتی است که روابط مدرن و پیشامدرن را از هم جدا می سازد. بنابراین آنها در پی محقق ساختن آرزوهای خویش هستند و آن را در تقسیم هرم قدرت در خانواده، اشتغال، ادامه تحصیلات می جویند. همپای این تحولات، شاهد افزایش نوعی نگرش منفی نسبت به نقش خانه‌داری زنان نزد این افراد هستیم.

وقتی ازدواج کردم فکر کردم می‌تونم همه آرزو هام رو برآورده کنم...بیشتر یک فرصت برای اهداف شخصی ام بود...خانواده خیلی برام محدودیت می‌داشتن...اجازه ندادن حتی درس بخونم و دانشگاه برم...اما همین که ازدواج کردم متوجه شدم شوهرم خیلی بیشتر از خانوادم محدودیت میداره...زمان ازدواجمون اصلاً معیاری نداشتم فقط دنبال یه راه فرار بودم که بتونم خودم و استعدادمو شکوفا کنم.. (خانم ۳۰ ساله، خانه دار، طلاق گرفته).

گیدنز «ظهور ساختارهای نوین شخصی» را اساسی‌ترین ویژگی‌های جامعه مدرن می‌داند. به گفته‌ی او، هویت شخصی یا «خود»، مفهوم منفعلی نیست که صرفاً تحت تاثیرات بیرونی شکل گرفته باشد. افراد ضمن ساختن و پرداختن به هویت شخصی خویش، صرف نظر از کیفیت محلی یا موضع اعمال و افعال آنها، به طور مستقیم در ایجاد و اعتلای بعضی از تاثیرات اجتماعی جهانی نیز مشارکت می‌کنند.. (Giddens, 2013). منظور گیدنز آن است که افراد در جامعه مدرن در شکل‌گیری هویت فردی خود موجوداتی منفعل نیستند که ابژه صرف عوامل محیطی باشند، بلکه در مقام سوژه‌های تاثیرگذار در شکل‌گیری هویت «خود» عاملیت دارند.

خیلی اذیت شدم. حدود ۳ سال از ازدوایم می‌گذشت با اینکه با شناخت قبلی ازدواج کردیم. اما پس از مدتی گفت که حق نداری بری سر کار... خیلی برام سخت بود چنین چیزی قبول کنم... من شاغل بودم وقتی ازدواج کردم اونم مشکلی با این مسئله نداشت... نمی‌تونستم برای چیزی که این همه زحمت کشیدم به همین راحتی ولش کنم... حتی مسئله کار هم نبود وقتی خیلی فک کردم متوجه شدم که با این کارش در واقع داره خود واقعی که دارم از می‌گیره (خانم، کارمند، ۳۰ ساله، طلاق گرفته). بنابراین، طبق دیدگاه گیدنز، عاملیت در تعریف هویت شخصی امکانی است که جامعه مدرن در اختیار فرد قرار می‌دهد. و توقع چنین عاملیتی در اجتماع سنتی اساساً توقع نابجایی است. مدرنیته نوعی نظم پس از جامعه سنتی است ولی آنچنان نظمی که امنیت و قطعیت ناشی از اعتقاد و سنن، جای خود را به یقین حاصل از شناخت عقلانی سپرده باشد. در جامعه مورد پژوهش، ورود زنان به عرصه‌ی فعالیت‌های اجتماعی بسیار فراوان است و می‌توان گفت استقلال آنها در زمینه برآورده کردن اغراض و اهداف شخصی پیشرفت قابل توجهی داشته است. و زنان بسیاری با بیان اینکه چارچوب زندگی زناشویی همراه با از دست رفتن هویت شخصی برای آنان بوده است. و این مسئله باعث اجبارهایی چون رعایت نوع خاصی از پوشش، اجبار به تغییر رفتار، حبس ماندن در خانه و... است. اما با توجه به تغییرات جامعه کنونی، افراد در قید و بند این سنت‌ها و اجبارهای دست‌وپاگیر نیستند و در هر جایی که مانعی برای شکوفایی خود احساس کنند آن رابطه را پایان می‌دهند.

۴.۵. کودک‌همسری و عدم آمادگی برای ازدواج

کودک‌همسری، پدیده‌ای اجتماعی و فرهنگی است که در نقاطی از کشور زندگی دختران را متأثر نموده و منجر به بروز مشکلات و آسیب‌های اجتماعی و فردی شده است. ازدواج زود هنگام در سطح جهانی به ازدواج افراد زیر ۱۸ سال اطلاق می‌شود که سلامت روان و جسم میلیون‌ها کودک و نوجوان را در سراسر جهان به خطر می‌اندازد. دختران بیشترین قربانیان این پدیده به شمار می‌روند (فرهمند و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۵). ازدواج قبل از سن ۱۸ سالگی، ازدواج زود هنگام نامیده می‌شود زیرا دختر قبل از ۱۸ سالگی آمادگی پذیرش مسئولیت ازدواج و بچه دار شدن را ندارند و برای پسران نیز پذیرش مسئولیت زندگی و تامین آن دشوار است.

۱۵ سال داشتم که ازدواج کردم... سرکلاس عربی بودم مدرسه آمد گفت: بیا بریم خواستگار داری و باید ازدواج کنی... خیلی گریه کردم فایده نداشت. مادرم می‌گفت اوضاع مالی مناسبی نداریم حتماً باید ازدواج کنی... اصلاً تمایل نداشتم... ناخواسته و از سر اجبار ازدواج کردم... دو سال بعدش به دلیل اینکه واقعا تحت فشار بودم و علاقه‌ای نداشتم طلاق گرفتم... (خانم، خانه دار، ۴۶ ساله، طلاق گرفته).

شواهد حاکی از آن است دخترانی که به احتمال زیاد زود ازدواج می‌کنند، در خانواده‌های فقیر به سر می‌برند، در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و از فرصت محدودتری برای آموزش برخوردارند و در نیروی کار مشارکت دارند. صاحب‌نظران علوم اجتماعی معتقدند، افرادی که در نوجوانی ازدواج می‌کنند به لحاظ مالی، روان‌شناختی و آموزش از موقعیت پایین‌تری برخوردارند و آمادگی کمتری برای پذیرش نقش مادری دارند و از قابلیت‌های لازم برای ایفای نقش همسری بی‌بهره‌اند. با توجه به این عوامل، این افراد با منابع و امکانات محدود تحصیلی، تجربه و پختگی، زندگی زناشویی را آغاز می‌کنند و در نتیجه در ایفای نقش زناشویی انتخاب و عاملیت بسیار ضعیف ایفای نقش می‌کنند. دخترانی که به علت ازدواج زود هنگام ترک تحصیل می‌کنند، دانش و مهارت‌های لازم تعاملی و اجتماعی را در زندگی

کسب نکرده و در شکل‌دهی به هویت خود با مشکل مواجه شده و به دنبال نداشتن اعتماد به نفس کافی، همواره متکی به دیگران بوده و از قدرت تصمیم‌گیری بالایی در زندگی برخوردار نیستند.

پدرم اعتیاد داشت... می‌گفت: باید با پسر دوستش ازدواج کنم. پدرم خیلی بدهی داشت می‌توان گفت که ازدواج نبود یک نوع معامله به صورت اجباری بود. تحت فشار بودم. چاره‌ای نداشتم. ناخواسته ازدواجی رو قبول کردم که اصلاً تمایلی نداشتم و بسیار حس تنفر داشتم. بعد از اینکه طلاق گرفتیم همسرم گفت: من هم هیچ تمایلی نداشتم و به اجبار پدرم چنین امری رو قبول کردم. در نتیجه واقعا هیچ حسی نداشتم و همین باعث شد به جدایی فکر کنیم (خانم، ۲۵ ساله، خانه‌دار).

بنابراین دخترانی از این نوع، با منابع نابرابر وارد زندگی زناشویی می‌شوند و خشونت و ظلم بیشتری را از سوی همسر و خانواده او تجربه می‌کنند. عدم تسلط زنان کودک همسر، به راه ورسم زندگی و روابط همسری در اوایل ازدواج باعث شده است. که نتوانند اظهار نظر کنند در امور مختلف مشارکت داشته باشند و به دلیل سن و تجربه کم تن به خواسته‌های خانواده همسر می‌دهند. و این رفتارهای اولیه ناشی از کم‌تجربگی و ناپختگی به رفتارهای دائمی و خانوادگی تبدیل می‌شود و مطیع امر کامل آنان باشند. و در معرض انواع خشونت‌های کلامی، رفتاری، روانی، اجتماعی، فیزیکی و... قرار می‌گیرند. و وضعیت آنان در مقایسه با دوستانی که با چند سال تاخیر ازدواج کرده اند قابل مقایسه نیست. این نوع ازدواج بیشتر در گذشته و دوران سنتی انجام می‌گرفته هرچند امروزه خیلی کمتر اتفاق می‌افتد. اما بصورت کامل از بین نرفته است. بنابراین؛ به عنوان یکی از عوامل زمین‌سازتعارض و طلاق در زندگی زناشویی است. و در خانواده‌هایی که مورد حمایت قرار گیرند طلاق رخ می‌دهد. و اگر طرد شوند خودکشی به طرق مختلف صورت می‌گیرد. درک چگونگی تاثیر ازدواج زود هنگام بر روابط زناشویی، در ایران: نه تنها در تحقیقات خانوادگی به طور کلی مورد غفلت قرار گرفته است بلکه بطور بالقوه از وضوح سازوکارهایی که کودک همسری بر سلامت و رفاه دختران و خانواده‌های آنها تاثیر منفی می‌گذارد غافل بوده است.

۵.۵. خشونت خانگی

خشونت علیه زنان پدیده‌ای است که زن به دلیل جنسیت خود، جنس مخالف (مرد) به او اعمال زور و حق وی را ضایع می‌کند. چنانچه خشونت در چارچوب خانواده و بین زن و شوهر باشد، خشونت خانگی تعبیر می‌شود و به هر نوع عمل یا احتمال رفتاری که به آسیب جسمی، جنسی، روانی یا محرومیت و عذاب منجر شود، خشونت علیه زنان گفته می‌شود.

وجود رفتار خشونت‌آمیز بین افراد علاقمند به یکدیگر، طبق باور عمومی (ادراکات عامه) و روابط شکل‌گرفته برپایه محبت و صمیمیت، اهمیت خشونت علیه زنان را مشخص می‌کند. خشونت در الگوهای خانوادگی به جامعه و تداوم الگوها و رفتارهای خشن در مناسبات اجتماعی سرایت می‌یابد. بچه‌هایی که مادران آنها از طرف پدر آزار فیزیکی دیده‌اند، در معرض خطر بیشتری برای انتقال رفتارهای خشونت‌آمیز به نسل بعدی قرار دارند شوهرانی که اقدام به کتک‌زدن زنان خود می‌کنند، در خانواده پدری شاهد کتک‌خوردن مادران از پدرانشان بوده‌اند زن‌آزاری در طول نسل منتقل می‌شود و نسل حاضر و نسل بعد را تهدید می‌کند سابقه زود و خورد در والدین (شاهد خشونت والدین در خانواده مبدأبودن)، بیشتر از مسائل محیطی در مسئله زن‌آزاری موثر است.

همیشه رفتارم رو مورد تحلیل قرار می‌داد. وقتی مهمانی می‌رفتم من از حق طبیعی صحبت کردن محروم بودم.. می‌گفت حق نداری تو جمع و با مردایی که هستند صحبت کنی... کافی بود یک نفر حرف خنده‌داری می‌گفت و من می‌خندیدم... از شدت

فشار روانی دیوانه می‌شدم. حس نمی‌کردم واقعا به عنوان یک مرد می‌تونه تکیه‌گاهم باشه.. مدام می‌گفت حق نداری هر گونه پوششی داشته باشی.. وقتی هم برخلاف میلش عمل می‌کردم فحاشی می‌کرد.. (خانم، ۲۲ ساله، خانه‌دار).

۶.۵. ازدواج تحمیلی

ازدواج تحمیلی، پیوند زناشویی رسمی است که در این پیوند، رضایت و اراده زوجین یا یکی از آنها نادیده انگاشته شود و برای برقراری این ارتباط و پیوند از انواع فشارهای جسمانی یا روانی استفاده می‌شود.

وقتی نامزد شدیم متوجه شدم با هم تفاهم نداریم. خانواده‌ام می‌گفتند خیلی سنت بالا رفته.. دیگه خواستگار خوب نداری. باید هر چی زودتر ازدواج کنی. منم ازدواج کردم که خواسته اونا رو برآورده کنم.. (خانم، ۳۰ ساله، خانه دار، در آستانه طلاق).

امروزه یکی از معضلات اجتماعی، ازدواج‌های اجباری و ناخواسته است که حق مشروع و گزینش همسر را به ویژه از دختران سلب می‌نماید. این آسیب کم و بیش در مناطق گوناگون وجود دارد. مقصود از ازدواج اجباری، پیوند زناشویی رسمی است که در آن رضایت و اراده زوجین یا یکی از آنان نادیده انگاشته شود و برای برقراری این پیوند از انواع فشارهای روانی اطرافیان استفاده گردد. ازدواجی که باید بر پایه عشق، اخلاق، محبت و درک متقابل شکل گیرد تا بتواند حس خوشبختی را به همراه آورد، اکراه و اجبار در همسرگزینی این پیوند مقدس را به صورت یک کابوس وحشتناک در می‌آورد و زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی را با آسیب‌های جدی مواجه می‌سازد. آسیب و عوارض منفی این گونه ازدواج‌ها بر سلامت جسمی و روحی پسر و دختر تأثیر منفی بر جای می‌گذارد.

از دست دادن امید به زندگی، فقدان تصویری موفقیت‌آمیز برای زندگی خود و فرزندان، یکی دیگر از اختلالات عاطفی و روانی ازدواج‌های تحمیلی به شمار می‌رود. مجموعه این فشارهای روانی ایجاد هرگونه ابتکار، طراوت و نشاط را در محیط خانه از بین می‌برد و افسردگی، پرخاشگری و دل‌سردی از زندگی را به همراه می‌آورد. آسیب دیگر مربوط به روابط خانوادگی است که در نتیجه آن می‌توان به سست شدن بنیان خانواده، طلاق، فرار از خانه، سوء ظن، فقدان تفاهم بین زوجین، و... اشاره نمود.

ازدواجم به انتخاب خودم نبود.. پدرم اصرار داشت که ازدواج کنم. چاره‌ای نداشتم اگر می‌گفتم نه. خانه برام جهنم می‌کردن. مجبور بودم. در غیر این صورت باید خیلی فشار روانی تحمل می‌کردم.. قبلش هم برام اتفاق افتاده بود که به یکی از خواستگارا جواب منفی دادم هیچ کس از اعضای خانواده باهام صحبت نمی‌کرد.. طردم کرده بودن (خانم، ۲۴ ساله، دانشجوی ارشد).

زندگی جمعی با خانواده همسر بسیاری از اختیارات را از نوعروسان سلب می‌کند و مفهوم هم‌رنگی با جمع لازمه بقا می‌شود. محدودیت در پوشش، مسافرت، رفت و آمدهای خانوادگی، خوراک، و.. طبق سلیقه خانواده شوهر از ملزومات زندگی مشترک پنداشته می‌شود. افزون بر این موارد، افراد در برابر ازدواج‌های ناخواسته‌ای قرار می‌گیرند که علاقه و عشقی در آن وجود ندارد و به اجبار دیگران (جامعه، والدین یا برادر و...) صورت می‌گیرد و در نهایت به طلاق و جدایی ختم می‌شود.

۷.۵. خیانت

گرفتار شدن زوجین در روزمرگی و از دست دادن جذابیت‌هایی که پیش‌تر برای همسران اهمیت داشت، آنان را به سمت خیانت سوق می‌دهد. زوجین پس از شناخت از یکدیگر، شاید به تدریج جذابیت خود را برای دیگری از دست دهند. در نتیجه، بسیاری از آنان برای اثبات جذابیت خود، درگیر روابط فرا زناشویی می‌شوند. افزون بر این،

افراد درگیر در رابطه فرازنشویی دست به مقایسه همسر خود با نفر سوم می‌زنند و کاستی‌های همسر خود را با نفر سوم مقایسه کرده و احساس باخت می‌کنند (کاشانیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۹). این غفلت به همراه فقدان مهارت گفت‌وگو و... زنان را در معرض رابطه با فرد دیگری قرار می‌دهد تا خلأیی که در رابطه اول نبوده را مجدداً احیا کند.

۱۵ سال زندگی مشترک داشتیم. از همون اوایل ازدواج می‌دونستم با یکی از زنان فامیل رابطه داره.. اما دوستش داشتم و ادامه دادم.. اوایل رابطه پنهانی داشتن. وقتی فهمید متوجه شدم رفتارهای واضحی داشت که نشون داد خیلی بهش علاقه منده. منم دیگه نمیتونستم تحمل کنم. فشار روانی بسیار بدی تجربه کردم (خانم، خانه دار، ۴۰ ساله، طلاق گرفته).

یکی دیگر از عوامل زمینه ساز خیانت، تحول جامعه و عدم عشق و علاقه در زوجین است. با گسترش اینترنت، امکان گمنامی، آسودگی و رهایی از محدودیت‌ها برای افراد امکان‌پذیر شده است. محیط‌های مجازی امکان دسترسی آسان، بی‌نام و نشان بودن، و... را فراهم کرده و افراد از نظر روان شناختی در این فضا احساس راحتی می‌کنند. در واقع افراد از این مجرا برای بهبود حال خود و پنهان کردن رابطه خود استفاده می‌کنند که ویژگی دنیای مدرن است. حتی زنان از روابط فرازنشویی برای تحقق فردیت خود استفاده می‌کنند. (کاشانیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۶-۱۲۳). شکل‌گیری این روابط فرازنشویی پیامدهایی را برای افراد درگیر در پی دارد؛ از جمله افزایش تمایل به طلاق، تحمل فشار روانی، ترمیم آشیانه و یا کمک به حفظ رابطه زناشویی است.

از وقتی ازدواج کردیم خیلی محبتی از شوهرم ندیدم. فاصله بینمون زیاد شد تا اینکه نفر سومی پیدا شد.. دست خودم نبود محبت می‌کرد. تمام توجه‌ام درگیر اون بود. از یه طرف دیگه هم استرس زیادی داشتم که نکنه شوهرم متوجه بشه از طرفی خیلی عاشقش شده بودم.. هرچقدر شوهرم فاصله می‌گرفت اون برام جبران می‌کرد. بین زمین و هوا معلق بودم.. (خانم ۳۸ ساله، خانه دار)

۸.۵. تعارضات جامعه‌پذیری

آرمان اصلی فرآیند جامعه‌پذیری، آماده ساختن افراد برای حضور موثر در جامعه و به تعبیری درونی کردن ارزشها و هنجارهای حاکم بر جامعه به منظور پاسخگویی به نیازها و رسیدن به اهداف جمعی است. مناسب‌ترین ابزارهای تحکیم بنیان خانواده و صیانت از نسل آینده در برابر آسیب‌هایی چون طلاق، بهره‌گیری از ساز و کارهای فرایند جامعه‌پذیری است. واقعیت امر این است که این فرایند پیچیده و مهم در یک بستر اجتماعی و از سوی نهادهایی همچون خانواده و مدرسه اتفاق می‌افتد. در همه فرهنگها خانواده عامل اصلی اجتماعی شدن کودک در دوران طفولیت است (دهقان، ۱۳۹۸: ۴۲). از این رو در این خصوص نیز می‌توان گفت نظام آموزشی و متون درسی نیز به عنوان یکی از نهادهای مهم در امر تعلیم و تربیت نقش بسیار مهمی را در فرایند جامعه‌پذیری ایفا می‌کنند بنابراین باید بر اصول و ارزش‌های اخلاقی تاکید فراوان داشته باشد.

شیوه‌های متفاوت تربیت کودکان دختر و پسر و انتظارات، نگرش‌ها، وظایف و برتری‌هایی که جامعه به جنسیت افراد نسبت می‌دهد موجب شکل‌گیری نقش‌های درونی متفاوت بین آنان می‌شود. در جوامعی نظیر ایران که هنوز بخش زیادی از آن در سنت ریشه دارد، معمولاً از زنان تصویری مطیع و وابسته به مردان و از مردان تصویری مستقل استوار و.. ترسیم می‌کنند. در نتیجه جامعه‌پذیری عاملی است که نگرش افراد درباره رفتار زناشویی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. بنابراین، چنین تصویری از زنان و مردان به کودکانی که در این سنت بزرگ شده‌اند و به زندگی پس از

ازدواج آن‌ها منتقل می‌شود. چنین انتقالی باعث می‌شود که افراد در برابر تغییر الگوهای گذشته و پذیرش الگوهای جدید مقاومت کنند و چنین مقاومتی سبب بروز تعارضات زناشویی می‌گردد و زمینه ساز طلاق می‌شود. از لحاظ پوشش با هم مشکل داشتیم. مثلاً به بار رفتیم خونه برادرش و حجاب داشتیم، منو مسخره کرد و گفت: این روسری و دامن چیه پوشیدی. منم گفتم اینجا نامحرم هست و... بهش گفته بودم که دوست ندارم مشروب بخوره.. (خانم، کارمند، ۲۷ ساله).

۶. نتیجه‌گیری

زندگی فردی و اجتماعی و کلیه ی قواعد حاکم بر زندگی اجتماعی و فرهنگی افراد در بستر ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی قرار دارد و مداخلات و تعارضات جامعه بر امور فردی و اجتماعی بسیار تاثیرگذار است. افزایش طلاق سبب شده است که رویارویی مردان و زنان و نحوه ارتباط آنها یکی از مسائل مهم عصر مدرن شود. اینکه روابط زن و مرد در عصر مدرن تنها در روابط جنسی، تربیت کودکان و خانه‌داری خلاصه نمی‌شود بلکه مناسباتی چون عشق و علاقه، کار، سیاست و تحقق خواسته‌های فردی حتی پس از ازدواج وارد ارتباطات زوج‌ها شده است. به عبارتی، مسئله ساده گذشته به مسائل پیچیده‌تری تبدیل شده است. کشمکش در زندگی زناشویی بعد وسیع‌تری پیدا کرده است که می‌توان آن را در افزایش نرخ طلاق مشاهده کرد. این تغییرات جامعه ایرانی را هم متأثر ساخته است و از این حیث، افزایش طلاق بنیان خانواده را به شدت تهدید می‌کند.

در پژوهش حاضر موضوع تجربه طلاق در شهرستان اسلام آباد غرب مورد توجه قرار گرفته است. اگر چه این شهر بافتی سنتی و قومیتی دارد، اما از تغییرات مربوط به مدرن شدن نیز برکنار نبوده است و در سایه این تغییرات میزان فزاینده‌تری از طلاق را نیز تجربه کرده است. به نظر می‌رسد عامل مهمی که تفاوت طلاق در گذشته و امروز را مشخص می‌کند، مسئله‌ی حفظ و ابداع هویت شخصی به ویژه از جانب زنان است. زنان به مانند گذشته در برابر آنچه که به آنها دیکته می‌شود برخورد منفعلانه ندارند و سکوت اختیار نمی‌کنند و مقاومت در پیش می‌گیرند. در روابط زناشویی نیز طبق مصاحبه‌های صورت گرفته شاهد آن هستیم که زنان امروزه در پی اهداف شخصی خود هستند و زندگی مشترک را در فرزندآوری، خانه داری و ... تعریف نمی‌کنند بلکه به دنبال شکوفایی خود هستند. آنها ممکن است این شکوفایی را برای مثال در تحصیلات، اشتغال، عشق و سایر علایق پی بگیرند.

نسلی که امروزه پرورش پیدا کرده، نسلی است که هر گاه در روابط خود با بی‌مهری و عدم علاقه طرف مقابل روبرو شود قید زندگی مشترک را می‌زند و به دنبال آن رابطه نابی روانه می‌شود که سرشار از شور و عشق و علاقه باشد. بنابراین، عدم عشق و علاقه، ظهور ارتباطات و رسانه‌ها، طرح مباحث مربوط به تحقق خود و هویت شخصی، رد و انکار ازدواج‌های تحمیلی، جامعه‌پذیری متفاوت، و فقدان آموزش در مهارت‌های زندگی... عواملی هستند که ممکن است از جهات مختلف زمینه‌ساز طلاق شوند. بدین ترتیب، طلاق و افزایش آن با رشد مدرنیته هم سویی دارد. به‌ویژه آن‌جا که شاهد ظهور نسلی هستیم که خواهان حفظ استقلال خود هستند و تمایل دارند این استقلال را در جنبه‌ها و ابعاد گوناگون زندگی دنبال کنند.

۶. مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله به صورت مساوی بوده است.

۷. منابع مالی

این مقاله حاصل پژوهش مستقل نویسندگان است و برای نوشتن آن، از هیچ سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

۸. تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Foroutan, Y. (2012). Challenges of the contemporary family with an emphasis on divorce in the demographic transition process. *Iranian Social Issues*, 4(2), 105-129. (In persian).
- Giddens, A. (2013). *Summary of Anthony Giddens' works* (H. Chavoshian, Trans.). Tehran: Qoqnoos Publication. (In persian).
- Giddens, A. (2021). *The transformation of love and intimacy in modern societies* (H. Chavoshian, Trans.). Tehran: Parseh Publication. (Original work published [Year of original publication]). (In persian).
- Mohammadkhani, P., Rezaee Doghahe, E., Mohammadi, M. R., & Azadmehr, H. (2006). The prevalence pattern of family violence, committing crime, or experiencing it among men and women. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 5(21), 205-223. (In persian).
- Sadeghi Fasai, S., & Erfanmanesh, I. (2013). Sociological analysis of the impacts of modernization on the Iranian family and the necessity of formulating an Iranian-Islamic model. *Journal of Iranian Social Issues*, 1, 63-84. (In persian).
- Zareian, M., & Sadeedipour, S. S. (2016). Meta-analysis of divorce-related research. *Investigation of Iran's Social Issues*, 2, 191-218. (In persian).